

E 135/24

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
NYILVÁNOS ELŐADÁSAI

1936/37. tanév.

I. SOROZAT.

AZ EGYETEMRŐL

1. Rectori megnyitó.

2. Dr. Makkai Sándor :
EGYETEM, IGAZSÁG, ÉLET

3. Dr. Jankovich László :
AZ EGYETEM ÉS AZ IFJÚSÁG

Az 1936/37. tanév során *Dr. Tankó Béla* Rector a Tanács hozzájárulásával tervbevette, hogy az egyetem ideálját és munkáját ismertető előadás-sorozatot rendez. Az első előadás 1936. évi november hó 12-én, csütörtökön d. u. 6 órakor, díszes közönség előtt az egyetem aulájában tartatott.

1. Megnyitó beszédet mondott: *Dr. Tankó Béla* Rector.
2. *Dr. Makkai Sándor* egyetemi ny. r. tanár: „Egyetem, igazság, élet” címmel, —
3. *Dr. Jankovich László* egyetemi ny. r. tanár pedig: „Az egyetem és az ifjúság” címmel tartott előadást.

I.

Dr. Tankó Béla Rector megnyitó beszéde.

A modern egyetem mindig tudatával bírt annak, hogy hivatását nem meríti ki, ha a tudományszakokat az előadó termek és szemináriumok zárt falai közt akármilyen odaadással is műveli, — mindig érezte, hogy a műhelyi munka nélkülözhetetlen és semmivel sem pótolható teendőin túl más kötelességei is vannak. Mind a kettő az *universalitás* egyetemes követelményeiből fakad, ami pedig az egyetem létformáját határozza meg. Egyiknek az a mozzanat a forrása, hogy mindazt, ami létezik, az értelem világosságába kell állítani, hogy megismerjük természetét, mivoltát, *logosát* és *nomosát* s ezt csak a legtürelemesebb, önzetlenül belefeledkező munkával lehet végezni. A másiknak forrása az a mozzanat, hogy minden részletet, a legvilágosabbat is, csak akkor értünk meg igazán, ha az összefüggések egészébe sikerül beleállítani: azon uralkodó elvek, principiumok életmozzanatának sikerül őket felismerni, melyek az egészet éltetik.

Ezeknek a részletekben érvényesülő elveknek felismerésére képesíteni az értelmet, — az *elvi látásra* ránevelni: ez az egyetem igazi feladata s ez a munka nem zárkozhatik be a szigorú szaktudomány zárt esoterikus műhelyeibe; egész

sereg kérdés várja a hasonlóan komoly elvi tisztázást, kérdések, amelyek mint valami égő kérdőjel izzanak a mai ember lelki látóhatárán s amelyeket a legszorongatóbban mindenekelőtt közvetlenül egyetemi diákságunk érez, de vele együtt a nagyközönség jó nagyrésze is s amelyekre olyan természetesen várja a választ onnan, ahol a legnagyobb szellemi ajándékok egyikét kapja: épen arra az elvi megvilágításra való készséget és az ebből fakadó belső szabadságot.

Ilyen kérdőjelek közé tartozik, — nem szabad titkolnunk — mindenekelőtt az *egyetem problematikája* maga. Nincs okom megváltoztatni, amit rectori székfoglalómban mondtam: az egyetemről esik a legkevesebb szó közoktatási intézményeink közt; a legkevesebb embernek van tiszta képe arról, hogy mit jelent az, hogy egyáltalában van ilyen valami, mint az egyetem; miféle sajátságos hivatást tölt be, hogy töltheti be ezt a hivatását? — De semmivel sem tarthatjuk kisebb jelentőségűnek azt az óriási kérdés-csomót sem, melyet ez a vajudó világ éget bele a mai ember lelkébe s amelynek centrumában, mint egyetemes sarkító erő, a *világnézet kérdése* mered reánk s ennek szétágazásai gyanánt a temérdek gyakorlati kérdés, melyeknek megoldásától függ az egyéni életberendezés éppen úgy, mint a közösségeké, tehát ez a mi magyar életünk kérdése is, kisebbségi sorsra kárhoztatott véreink sorsától el a saját magunk sorsdöntő kérdéseig.

Ezért azt hiszem, szerénytelenség nélkül el szabad mondani, hogy ez a mi egyetemünk épen annyira a maga lényege parancsszavát követi, mint a kor kívánalmait, sőt követelményeit, mikor megindítja ezeket az előadásokat, legelsőül az egyetem egész összetett problematikájának megvilágítására, de azután, ezzel párhuzamosan, a mai embert izgató kérdések tisztázására is.

Lesz-e folytatása ennek a reménykedő kezdésnek? Ebben a percben talán senki sem tudja megmondani. De az az impozáns érdeklődés, mely ezt az első megnyilatkozást várta és fogadta, azt mutatja, hogy helyes nyomon jártunk: egyetemes hiány érzését elégítjük ki. S ez a tapasztalat egyszerre megnyugtat, biztat és kötelez. Mindennek tudatával indítjuk útjára előadásaink ezen első sorozatát.

II.

Dr. MAKKAI SÁNDOR:

Egyetem, igazság élet.

Mai értelemben vett tudományegyetemünk több mint ezer esztendő, mert őse, a *Studium Generale* a Kr. u. IX. században keletkezett. Magas színvonalú és mélyértelmű tudás természetesen sok évszázaddal azelőtt is létezett az antik népek kultúrájában, azonban az a szellem, mely a tudományegyetem lényegét adja, voltaképpen a keresztyén kultúra szülötte. Az egyetem ugyanis nem csupán a tudomány anyagának, tárgykörének teljességét és extenzív tagozódását jelenti, hanem mindenekelőtt magában a tudományos gondolkodásban való egységet és egyetemességet. Az egyetemnek ennél fogva nemcsak a tárgyi kiterjedése, hanem a szelleme is universális. Hogy ilyen, legmagasabbrendű szellemi tevékenység létrejöheszen, ahhoz az evangélium adta meg a nélkülözhetetlen alapot, mikor kijelentette a világnak, hogy az ember, mint egyéniség: lélek, a lélek önérték, az önérték forrása Isten, aki Szellem, a Szellemet lélekben és igazságban kell imádni, az igazság megismerésében van az a hatalom, mely szabaddá teszi az embert, ha az igazságot szeretetben követi. Az evangéliumi keresztyénség e szelleme a tudományra nézve két döntőjelentőségű alapelvet ad: az egyetemességre való törekvést és az egyéni létezőbe való elfogulatlan, önzetlen, szeretettel teljes elmélyedést. Ez az a két alaptörvény, melynek betöltése nélkül universális tudományosság nem létezhetik.

Ehez a szellemi, elvi alaphoz azonban történelmi lehetőségnek is kellett járulnia, hogy a *studium generale* megvalósulhasson. Ez a történelmi lehetőség reánk nézve is, akik a tudományegyetem igazi hivatását és feladatát kutatjuk, érdekes és tanulságos. A tudományegyetemek születését a kis autonómiák melengető légköre tette lehetségessé. A polgári rendnek városi önkormányzatokban való szervezkedése nyújtott kedvező alkalmat arra, hogy az igazság és szabadság szerelmesei a középkor nagy egyházi és világi imperiumaitól függetlenül szövetkezhessenek a szellem szolgálatára. Az ilyen törekvésű lelkek Európa minden tájáról tódultak a szabad városokba, mint valami „eszményi népvándorlás”, ahogy az egyetem szabadságának nagy magyar harcosa, Schneller István mondja. Amennyire természetes, épenannyira érdekes és jel-

lemző is, hogy a szabad városokban alakuló egyetemek az *idegenből* jövő, tehát különösebben egymásrautalt emberek szövetkezéséből jöttek létre, akiket semmi más érdek nem hozott és kapcsolt össze, mint az igazság keresése, a tudomány utáni vágyakozás. Hogy ez csakugyan így van, azt a studium generale teljes *érdektelensége* bizonyítja. Elmondhatjuk, hogy a studium generale *távol állott a gyakorlati élet-től*, mert eredeti célja az *ókor* fennmaradt szellemi kincseinek összegyűjtése, rendszerezése és egységbefoglalása volt, tehát a tényleges viszonyokkal, anyagi érdekekkel, kenyérkeresettel, politikával semmi *közvetlen* kapcsolatban nem állott. Az ősi universitás épen ezért *nem is adott diplomát*, nem biztosított *állást, megélhetést*, hanem csupán *tudományos fokozattal* ékesítette fel az arra kiválóan rátermetteket és érdemeseket.

A studium generale ez *öncélúsága* mellett igen figyelemre-méltó a *szervezkedésének* módja is. Az idegenből jött igazságkeresők, a közös cél és egymás támogatása érdekében *maguk csoportosultak* az akkori *céhrendszernek* megfelelőleg *universitásba*. Ezt a céhet *magisterek* (tanárok) és *scolarok* (tanulók) alkották. Eleinte, ami az idegenben természetes, az egy nemzethez tartozók szövetkeztek, de ami lényeges, a *nemzeti különbségek csakhamar elenyésztek* és az universitás nemzetre, életkorra, sőt nemre való tekintet nélkül, tisztán a studium generale tudományos tagolódása, vagyis *tanszakok* szerint szervezkedik meg. A tudomány eredeti és egyedüli *demokráciája* hozza magával azt is, hogy ebben az ősi universitásban nem számít semmiféle öröklött, vagy kívülről behozott *rang* és *fokozat*: aki otthon magister volt, itt gyakran scolarnak áll be és a scolar itt magister lehet, ha a tanításra van képessége és mondanivalója.

A studium generale legfőbb kincse a *függetlensége és szabadsága* volt, a „res publica” féltékenyen őrzött zárt önállósága. *Egyházzal, állammal, várossal* szemben sohasem volt ellenséges, sőt azok védelme alá helyezkedett, támogatásukat is élvezte, azonban belső szellemi autonómiáját mindenikkel szemben igényelte és megvédte. Az *orleansi* egyetem pl. 1316-ban inkább feloszlott, semhogy *államosítását* megengedje. De ez a szellemi függetlenség nem egyszer találkozott *megbecsüléssel* pápák és császárok, legtöbbször pedig a városok részéről. *Főleg a városok* siettek őket kiváltságokkal felruházni, hogy magukhoz láncolják az universitást, mely nekik *világhírt* és hatalmas *idegenforgalmat* jelentett. Az ősi universitás élén a *rektor* állott, akit az olasz egyetemeken *kizárólag a scolarok*, a francia egyetemeken *többször a magisterek* közül választottak. A rektor tiszte volt a magisterek szerződése, az egyetem hagyományainak és függetlenségének védelmezése, a res publica belső rendjének fenntartása. Az universitás eredeti jellegéhez tartozik az, hogy a *rektort* mindig

a *facultas artium*, azaz a filozófiai kar választotta magából, akár a tanárok, akár a hallgatók közül, a szokás szerint. A filozófiai fakultásnak u. i. *különös jelentősége* volt az ősi egyetemeken. „*Universitas in artibus fundata*“, vagyis az egyetem alapja, gyökere a filozófia volt. A tudományok hierarchiájában ő a *legalsó* fokozat, de a *legfelső* is. Először minden scolar, átlag két évig ezt a fakultást gyakorolta s csak azután választott szakot. Viszont tanulmányait a végén ismét a filozófiával koronázta be. A filozófia tehát az universitas *egységét* képviselte, ő alkotta a kapcsot az egyes karok között, mint alapvető és betetőző dialektika.

Az egyetemnek a középkor adottságai közt való ez ősi megvalósulási formájából mindmáig világosan és megragadóan tündöklök ki az *örök lényeg és hivatás*, olyan tisztán és ideálisan, ahogy talán soha többé a történelem folyamán. Láthatjuk belőle, hogy a tudományegyetem *érdektelen, öncélú, csak az igazságot kutató szabad szövetkezés* tanárok és hallgatók közt, mely nem ismer korlátokat ember és ember között, nem ismer el előjogokat, nem ad gyakorlati képesítést, a *megevő társadalmi rend tiszteletben tartott keretében* a maga belső függetlenségét igényli és megvédi s célja, hogy az egyetemesség kategóriájában egységbefoglalja a *tudás valamennyi ágát és területét*, hogy ezáltal megmentse és átörökítse az emberi művelődés szellemi kincseit a múltból a jövőbe. Ez az eredeti tiszta törekvés a *történelem folyamán* külső és belső *kényszerek* következtében számos *törést* szenvedett, időnként elhomályosult, de teljesen *soha meg nem szűnt* és meg nem semmisülhetett. *Ma is erre az alapra kell visszamennünk*, ha a tudományegyetem hivatását és feladatát öntudatosítani akarjuk, amire pedig minket a *megváltozott korszellem* és az *aktuális létparancsok* sürgetve kényszerítenek.

A tudományegyetem ősi felfogásával szemben, bár koronként más és más indok s törekvés forrásából, de mindig érvényesülni igyekezett az a *másik követelés*, hogy az egyetemnek épenúgy, mint bármely iskolának, az *életre kell nevelnie*. Ennek a felfogásnak legélesebb formája az, amelyik az öncélú tanulmányozás meddőségét, a pusztá igazság megfoghatatlan elméletiségét hangoztatja s a legmagasabb iskola, az egyetem elé azt a feladatot állítja, hogy *szakismeretre*, foglalkozásra, hivatalra és állásra készítse elő és képesítse az ifjúságot. A tudományegyetem ősi gondolatával tehát a *szakfőiskola* gondolatát szegzi szembe.

El kell ismernünk, hogy ez a nagyon elterjedt s ma ismét igen erőteljesen feltörő követelés *nem pusztá felületesség*, nem egyszerűen közönséges *hozzánemértés* szülötte. Volt idő és bizonyára ismét lesz, mikor ezt a gondolatot az *igazságtól való félelem* diktálta, a zsarnokság rettegetése attól, hogy a nemzet „megismeri az igazságot és az igazság szabaddá teszi“

öt. De ez a sötétlelkű védekezés mindig ideigvaló és hiábavaló volt és lesz. A tiszta igazság világossága és ereje ezen a sötétségen előbb, vagy utóbb győzedelmesen tör keresztül. *Ettől egészen eltekintve*, magának az emberi léleknek mély *életösztöne* nyilatkozik meg abban, hogy az igazságot az *élet* igazságának akarja tudni és birtokolni s tiltakozik minden olyan *meddő elmélet* ellen, amely üres *játékokkal* tölti az időt akkor, mikor a *valóságos élet* árja viharosan sodorja a védtelen és tehetetlen embert örvények, zátonyok, katasztrófával fenyegető szirtek felé. Ha van igazság és tudomány, akkor azt *hatalommá*, fegyverré és kenyérré kell tenni az ember kezében, hogy *élni* tudjon vele és belőle. Az, aki *magát* igazságnak nevezte, *együtt és egyszerre* nevezte Útnak és Életnek is. Az igazság nem lehet más, mint az *élet igazi útja*, vagy az *igazi életre vezető út*. Még akkor is, ha lenézzük az önállótlán és túlgyakorlatinak bélyegzett római szellem elvét, mely szerint: *primum vivere deinde philosophari*, az minden vitán felül áll, hogy az *igazság és az élet egymástól való elszakítása mindakettőt megrontja*, az előbbit pusztá *légvárrá* üresíti, az utóbbit pedig hasoncsúszó és portevő *mérgeskigyóvá* alacsonyítja. Azt pedig igazán nem lehet tagadni, hogy mi emberek életünk igazságát sajátos foglalkozásunk, munkánk, hivatalunk, állásunk körében, *szakképzettségünk* által valósíthatjuk meg egyedül. Ebből azonban természetszerűleg következik az is, hogy a *modern egyetemet fenntartó nemzeti állam* a maga kultúrpolitikájának keretében nemcsak tekintettel kell hogy legyen, hanem teljes tudatossággal össze is kell hogy kapcsolja az egyetem munkáját azokkal az *életpályákkal*, melyeken a nemzet szellemi vezetésére hivatott ifjúság fog elhelyezkedni és dolgozni. Bizonyos tehát, hogy a tudományegyetemnek az igazságot *úgy* kell kutatnia, a tudományt *úgy* kell művelnie és tanítania, hogy az a *valóságos élet* számára gyümölcsözzék. *Életetadó és tápláló* igazságra, tudományra van szüksége az egyénnek, nemzetnek és emberiségnek és ezt a pótolhatatlan és nagyszerű missziót kell betöltenie a tudományegyetemnek a mai súlyos emberválság idejében is.

Most tehát az a kérdés áll előttünk, hogy *miképpen töltheti be az egyetem egyfelől eredeti hivatását: az igazság öncélú kutatását és tanítását, másfelől pedig az élet nagy parancsát, mely őt arra kötelezi, hogy az igazság gyümölcsseit megteremni képes és kész lelkeket neveljen?*

Meggyőződésem szerint ez a *két követelmény nem áll egymással ellentétben*, ha mindkettőnek *valódi és nem hamis* értelmét tekintjük és érvényesítjük. *Először is szilárd bizonyossággal* kell megállanunk azon az ősi, tiszta állásponton, mely az *universitás* eredetéből következik, hogy a tudományegyetem *egyedül és kizárólag az igazság szolgálatáért van*. Értelmét, létjogát, szükségességét, értékét csakis az adja meg, hogy az

öncélú tudomány művelője, gyarapítója és tanítója. Minden közvetlen haszon, érdek, hatalom és élv teljesen idegenek tőle és munkájától. Semmiesetre sem lehet az a célja, hogy a szakismeretek közvetlen használhatóságát, alkalmazását nyújtsa. Nem feladata az, hogy életpályát, állást, kenyeret biztosítson. *De mindenekfelett célja és feladata, hogy szolgáljon és ezáltal jusson kapcsolatba az étellel. Mit kell szolgálnia? Az önértékű szellemiség kialakítását az igazságot tanulmányozó ifjúságban.* Ezzel adja az egyetlen, de legbecsesebb értéket az életnek, amit iskola egyáltalában adhat s amit minden iskolák felett csakis az egyetem adhat. Mihelyt az egyetem nem önkényura, árdrágító dugárusa, egyéni szeszélyek szerinti játékos a igazságnak, hanem alázatos és odaadó szolgálója s mihelyt az emberi szellem rábizott megnyilvánulásait az ifjú egyénekben tiszteli, szereti és hűséges gonddal veszi alakító kezébe: öncélú és egyben pótolhatatlan jelentőségű munkát végez, melyben a nemzet igazi élete, a valódi gyakorlati élet gyökerezik.

Mert, másfelől, egy pillanatra sem kétséges, hogy ennek a halálosan beteg világnak gyakorlati megoldásra és gyakorlati emberekre van szüksége. Csakhogy gyakorlatiség alatt az egyetem szempontjából nem azt kell érteni, hogy valakit valamely állás betöltésére készít ki, hanem azt hogy fogékonnyá és gyakorlottá teszi az illető szellemét az igazság iránt, képessé teszi arra, hogy ő maga önállóan tudjon uralkodni saját képességein s azokat önzetlenül legyen kész az élet szolgálatába állítani. Az egyetem, mivel csak az igazság szolgálója, lelkiismeretességre nevel s ebben áll az ő gyakorlatisége. Mert az igazi tudományegyetem napról-napra tárja fel, teszi bizonyossá azt a lelkiismeretbeli igazságot, hogy a tudás egész birodalma: szellem, történelem és természet csak a becsületes elmélyedés előtt tárja fel titkait s csak erkölcsileg erős embereknek ad fegyvert és szerszámot a kezébe az emberhez méltó élethez. A tudomány kérdései mind az élet kérdései, de az egyetem arra való, hogy ezeket az összes életkérdéseket legmélyebb és legvégső alapjaiban vizsgálja s tisztázza. Ez a legtisztább és legelszántabb elméletiséget jelenti, de egyben minden lelkiismeretes gyakorlatiség egyetlen forrását is, mert igazi gyakorlat csak az alapos, mély, önzetlen elméletiségből, a tanulmányozásból fakadhat. Ezzel szemben áll a gyakorlatiségnek egy olyan hamis értelme és követelése, mely ellen az egyetemnek mindig tiltakoznia kell, nemcsak a maga, hanem épen a gyakorlati élet érdekében. Kész, befejezett tudás, mély elvi gyökerről letépett, technikai fogásokká és receptekké silányított igazságokat, azonnal aprópénzre váltható leckéket az egyetem nem adhat, vagy ha adna, önméltóságát alacsonyítaná le vele. Nemcsak! Ezzel maga is hozzájárulna a világ átkához: a gonosz felületességhez, melynek a hirtelen összehányt elméletek csak arra valók, hogy leplezzék sötét gyakorlati céljukat:

a zsarnokságot, embergyilkolást, lélekpusztítást, sietvén levonni a silány elméletek *legszélsőségesebb* következményeit is, amint azt a marxizmusra épülő bolsevista *kommunizmusban* épen eléggé láthatjuk. Az *áligazsággal* és hamis tudománnyal való *világbolondításnak* az egyetem mindenkor köteles elleneállani a gyakorlati élet emberhezemlítő igazsága érdekében is. *Nem szolgálhatja jobban a gyakorlatot*, mint amikor csak az *igazságot* szolgálja, mert épen azt kell világosan megbizonyítania, hogy az igazságot nemcsak *alaposan kell tanulmányozni* és megismerni, de tudni kell *erős lélekkel elhordozni is*, akár kedvező az a pillanatnyi érdeknek, élvnek és haszonnak, akár nem. Az igazság gyakorlata *messzire néz*, távoli, de maradó értékekre, az élet igazi és örök csúcsaira, melyeknek elérése az egyéntől *felelősséget, önmegtagadást és önfeláldozást* kíván. Ezért tud az egyetem megfelelni annak a kötelességének is, hogy *életpályára* neveljen, hogy képessé tegyen lelkipásztori, bírói, ügyvédi, orvosi, tanári hivatás helyes betöltésére is. *Nem befejezetten készszé, változhatatlanul kiképzetté, nem mesteremberré, hanem szellemileg arravalóvá.* Az egyetem a mindenik életpálya mögött álló *legvégső igazságot* és az ebből kihajtó *problematikát* kutatja, tárja föl a pálya jelöltjei előtt, hogy aztán maguk tudjanak mindig *a gyökérből megújuló gyakorlati munkát* végezni az életben. Ha így látjuk a tudományegyetem *öncélú igazságszolgálatát és gyakorlati hatásait*, nem találhatunk *ellentétet igazság és élet, tudományos és szakképzés között.* Még *párhuzamosságot* sem, mert a viszony a *fának és gyümölcsének* legtermészetesebb, legéletteljesebb *genetikus összefüggése.*

Kétségtelen azonban, hogy az itt vázolt felfogásból bizonyos *feltételek* következnek, melyek teljesítése nélkül az egyetem egyik vagy másik szélsőség áldozatául eshetik.

Igy elsősorban a tudomány művelőire és tanítóira, a *professzorokra* vonatkozó feltételek fontosak. Tudományegyetem csak a különböző tudományszakok művelőinek azon a közös meggyőződésén alapulhat, hogy a tudomány, épúgy, mint a világegyetem és az ember maga: *egy.* Az egyetem lényegével ellenkezik tehát a professzoroknak egymás tudományszakjától való *elzárkózása*, az egységes igazság nagyszerű tükrének cserepekre való összetörése. *Ellenkezőleg*: az egyetemnek ősi hagyománya szerint arra kell törekednie, hogy a szakismereteket *egységre* hozza s az emberi szellem tisztelete alapján *visszavigye* a végső közös gyökérre, az ismeretelmélet és értéktan alapjára. Az *egység* keresése, az *összefüggések* állandó kimutatása, a *határkérdések* folytonos figyelemben tartása a *tudományos lelkiismeret* legfontosabb kötelessége. Ez alapon remélhető, hogy a professzorok *maguk is universitást* alkossanak, a legideálisabb, mert tisztán az igazságra épülő életközösséget. Ez nem zárja ki, sőt biztos alapot szolgáltat a

szakszerűségnek. Mert az egyetem nemcsak egység, hanem *organikus egység*: a szakok, részletek, speciálítások kimeríthetetlen, folyton gazdagodó világa. A *professzorok universitásának* az adja meg a különös méltóságát, hogy kebelében az igazság minden megnyilatkozása megértő és tisztelő otthont talál, a tudományos munkában *nincs kicsi és nagy*, mindennek *végtelen* jelentősége van. De mind a *nagy egységre*, mind a *részletekre* irányuló önzetlen törekvést az koronázza meg, hogy a kutatást *nevelői* szándék és lelkiület vezeti: az egyetemi professzor a legmagasabb értelemben vett *pedagógus*, élete *titkát* adja át az ifjúságnak, azt, ami neki a *legdrágább*: a *küzdelemben megtalált igazság* aranyvénáját, melyet önzetlenül átenged tovább kifejtetni az önállóvá növekedő utódoknak. Így nevel szellemiségre és jellemerőre, így tanít *emberré* lenni.

Az egyetem ősi értelme szerint azonban a magisterek önmagukban nem képezhetnek universitást, az, amint láttuk, lényege szerint épen az a *szövetkezés* volt, mely a *magisterek* és *scolarok* között létesült. Az egyetemnek a professzorátust kiegészítő másik félgömbjét a *hallgatók universitása* adja. A legkitűnőbb professzorok működése esetén sincs egyetem a nekik megfelelő hallgatóság nélkül. *Jó professzornak* lenni nagy dolog, de *jó hallgatónak* lenni sem kicsiség. Bár az egyetem ősi formája a mai viszonyok között már elképzelhetetlen, mégis az, ami benne a *lényeg* volt, most is *felettebb* szükséges. Az, hogy a *scolarokat*, a *hallgatókat* nem *kényszer* és megélhetési *érdek*, hanem tisztán a tudomány iránti *lángolás* gyűjtötte egybe a világ minden tájékáról. Egyetemet hallgatni ma sem *kényszer*, sőt ma már *megszorított* lehetőség, de az ifjúság nagy részét a *gyakorlati* életpálya érdeke hozza az egyetemre. Ha ez így is van, *semmi* sem *akadályozza* a *hallgatókat* abban, hogy *igazi* *hallgatók* legyenek. De a legfőbb kíváncsi épen az volna, hogy *ne csak hallgatók* legyenek, a szónak *diszkreditált* értelmében. A magyar nyelvben ez a név öröklődött meg az egyetemi polgár elnevezésére, pedig a máshol szokásos *studens* szó sokkal megfelelőbb. Az egyetemnek nem *hallgatókra* van szüksége, akik fáradó figyelemmel bóbiskolnak az előadásokon, bízva a kiadott kompendiumok vizsgákra való betanulhatóságában, hanem *együttműködőkre*, az előadások egyéni rögzítőire és az érintett kérdések továbbtanulmányozóira. Az igazság iránt *szenvedélyesen* érdeklődő ifjúságra van szükség, amelyik el is *bírja* az igazság angyalának tekintetét s elég elszánt arra, hogy a maga lábán merjen belépni a titkok világába, a legkisebb tényben is kutatva és meglátva az Igazság *isteni* lábnyomát. Természetes, hogy az ifjúság *pályára* is készül, de erre az egyetemen azzal az öntudatos és kitartó akarattal kell készülni, hogy az egységes igazságot egy *kiválasztott* területen, egy feladat körén belül minél teljesebben sajátítsuk el és gazdag tőkét gyűjtsünk

magunknak élethívatásunk majdani betöltéséhez, hogy sohase kelljen üres *sablonokból* élnünk, únt *robotolásban*.

Ma már tisztán látjuk, hogy az egyetemnek a professzorokon és hallgatókon kívül még egy nélkülözhetetlen tényezője van: a *közönség*. Nélküle üvegházi idegen virág marad az egyetem, mely nem kap és nem ad semmit a környezetétől és a környezetének. Mindenekelőtt a *közönségnek joga is, kötelessége is* az egyetem elé *követelményeket* állítani. De a fontos az, hogy *csakis azt várja és kívánja meg az egyetem-től, amire való*: az igazság önzetlen szolgálatát, az érdekmentes tudományos munkát és a munka eredményeinek közkinccsé tételét. Amelyik közönség tudja és vallja azt, hogy az igazság tudományos szolgálata nem felesleges és távoli *fényűzés*, hanem a gyakorlati élet egyetlen megbízható *alapja*, az *büszke* lesz arra, hogy kebelében tudományegyetem működik, meg is *becsüli, támogatja* is legmagasabb emberi missziójában s viszont saját életét *meggazdagítja* a tudomány áldásaival. De *eggyel* legyünk tisztában. Amint csak az az egyetem *méltó* a közönség szeretetére és támogatására, amelyik egész munkájával kész segítséget nyújtani az *élet* nagy kérdéseinek megoldásához, úgy *csakis az a közönség méltó* az egyetemre, amelyik a nemzet és az emberiség jobb jövőjét az *igazságtól* várja, annak a szabadító erejében hisz s nem a szenvedélyek, délibábok és álmodozások ígéreteire épít.

Mert *épen ma* van egy olyan létparancs, mely *professzorokat, hallgatókat és közönséget csakugyan élő universitássá* egyesíthet s ez a halálra ítélt magyar nemzet nagy pörének megfellebezése a jövődökhöz, a *magyar igazság* szent ügye. Ha igazság ez az igazság, akkor az *csakis az egyetlen igazság* része lehet és akkor a *tudományra* kell bízunk a tisztázását, melyhez a nemzetnek *alkalmazkodnia* kell. A magyarságnak számtalan nagy szüksége között mégis *egy valamire van igazi szüksége*: arra a *magyar mértékre*, melyhez múltjának, jelenének és jövődjének igazát mérhesse. Ennek a mértékeszménynek egységes felragyogását csak attól remélhetjük, ha az *önértékű igazságot* mindenik szaktudomány és így maga a tudományegyetem *összefüggésbe hozza minden területén a kutatásnak a magyar nemzet életsorsával*. Ez nem *korlátozza* egyetlen tudomány függetlenségét sem, hanem *új utakat* nyit meg és nagyszerű lehetőségeket tár fel az igazság *tanítói, tanulói és tisztelői* előtt. Ma nem lehet *magasabb tudományos ambíció*. előttünk, mint az *igazi magyar önismeret* az igazság tükrében, melyből a megújító életakarat születhetik. Teologus, jogász, orvos, bölcsész, szellemtudós és természetudós egyaránt a magyar lélek, természet, szellem, fizikum, föld *sajátosságaihoz* kell forduljon, hogy *tisztázza* a magyarság testi és lelki alkatát, természetének és szellemiségének feltételeit, az ősi magyar reflexiót, mellyel nemzetünk a lét és

az értékek felé fordul, hogy végre egyszer *tiszta tudományos igazsággal* dőljön el a kérdés: *van-e hite, joga, képessége, öröksége* ennek a nemzetnek a *maga földjén és a maga ege alatt a saját életéhez és jövődjéhez?*

Egyetem, élet és igazság ebben az összefüggésben *azonosulnak* egymással, ez a szent cél alkot *universitást* professzorokból, hallgatókból és közönségből. Közöttük *ellentétet* csak az láthat, aki fél az igazságtól. Mi *bízunk* benne. A legenda szól egy *hősről*, aki miután semmiféle *fegyverrel* nem tudott erőt venni ellenfelén, elhányta ezeket a *szerszámokat* és *meztelenül* győzött, mert *igaza* volt. Az igazságnak egyedül csak *önmagára* van szüksége ahoz, hogy győzzön. Mi tehát győzni fogunk, ha *egyedül az igazság* katonái leszünk.

III.

Dr. JANKOVICH LÁSZLÓ:

Az egyetem és az ifjúság.

Magnifice Rector!

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves Egyetemi Ifjúság!

A magyar ifjúságot mint hazánk virágát és nemzeti létünk jövőjének zálogát szokták aposztrofálni. Az egyetem Tanácsa és minden egyes tanára meg van arról győződve, hogy hazánk jövőjének sorsát a magyar ifjúság és az ebben vezető szerepre hivatott egyetemi ifjúság fogja eldönteni. Az ifjúság képességei, képzeltsége és minősége szerint fog alakulni a jövő. Ezt tartásuk szem előtt azok, akik egyetemünk kapuit átlépik.

Nem szégyeljük bevallani, hogy nekünk, egyetemi tanároknak *arisztokratikus* a felfogásunk, de csak oly értelemben, hogy mi az arisztokrácia alatt a szellemi arisztokráciát értjük, s rendíthetetlenül hisszük, hogy az ország vezetésére csak a szellemi arisztokrácia van hivatva s nem pedig a tudatlan tömeg, vagy még kevésbé a népbolondító demagógok. A szellemi arisztokráciához soroljuk Önöket is, akiknek a magyar ifjúságban s ennek vezetésében első helyet kell biztosítani s akiknek majdan tehetségük és képzettségük révén hivatása lesz az ország vezetése. Mert ki vezesse más ezt az országot, mint az egyeteméről kikerülő magyar ifjúság. — Amikor az orosz munkásság már felismerte a szovjet igazi célját, egy gyűlésen egy fiatal munkás fölállt és azt mondta, hogy a régi uralom egy olyan bot volt, amelynek kézben tartották a fejét és amelynek a vége a földet érte. A szovjet ennek azonban a fordítottja: A bot dúrva vége van a kézben és a feje ütközik a földbe.

Az ifjúságnak sorsdöntő szerepét ma már minden nagyobb mozgalom felismerte. Nemcsak a sport, a cserkészegyesületek, hanem remzettek mozgó áramlatok, pl. a fascizmus és hitlerizmus is rég rájöttek az ifjúság saját szellemükben való nevelésének jelentőségére, mert hiszen csak így biztosíthatják saját fennmaradásukat. Fölismerték azonban ezt, saines, a hazánk nagyrészét megszálló hatalmak is és az iskolákban, kezdve az óvodától az egyetemig iparkodnak a magyar szellem mentől gyökeresebb kiirtására. Épen ezért válasszanak

bármilyen pályát, legyenek politikusok, bírák, ügyvédek, orvosok, tanárok; soha se feledjék el nemzetük iránti kötelességeiket és nemzeti elhivatottságukat. Igaz ugyan, hogy a tudomány, amelyet itt az egyetem falai között tanulnak, bizonyos mértékig nemzetközi jellegű, de ebből még nem következik az, hogy művelője is nemzetközi legyen. Engedjék át a nemzetköziséget a megszálló hatalmak népének, akik azonban nem oly dörék, hogy elfogadják azt.

Mielőtt kitérnék az egyetem és ifjúság viszonyára, engedjék meg nekem, hogy én is foglalkozzam röviden azzal a kérdéssel, hogy *mi az egyetem?* illetve, hogy fedje-e az egyetem fogalmát a régi universitas magistrorum et scholarium meghatározás, ami alatt manapság a tanárok, segédszemélyzet, hallgatóság és az egyetemi intézmények összeségét kellene érteni. Ha ezen elgondolkozunk, akkor rájövünk, hogy mindezen tényezők mulandók. Az ifjúság folyton kicserélődik és szűn-időben az egyetemnek nincs is ifjúsága. Az egyetem segédszemélyzete is változó; az állandóságot képviselő tanárok pedig az élet kitörölhetetlen törvénye szerint szintén kicserélődnek. Az egyetemi intézmények, épületek, ha felépülnek, romba is dőlhetnek. De az egyetem mégis megmarad. — Egy szellemes francia Szegeden afeletti örömeinek adott kifejezést, hogy látta Kolozsváron az egyetemet és Szegeden megismerhette annak tanári karát. A budapesti egyetemet is Nagyszombatban alapították, majd Budára helyezték át s vándorlása közben jelentősége a nemzet és a tudomány életében nemcsak hogy nem csökkent, hanem inkább nőttön nőtt. Az *egyetem lényegét* tehát *valamely kézzel nem fogható szellemi egysülésnek kell tekintenünk* az ország ifjúságának legfelsőbb kiművelésére és a tudomány ápolására. Századokig való fennmaradást és életet egy intézménynek csak a szellemi erők adnak, mert minden más előbb vagy utóbb rombadől, elpusztul. Az igazi tudomány és a nemzeti hagyományok azonban minden pusztulást, vihart túlélhetnek; azért élhetett immár a budapesti egyetem 300 évig, a párizsi pedig majdnem 1000-ig. Ennél hosszabb csak a teljesen szellemivé vált emberi javak, a vallás érheti meg, amely fölött ezredévek suhannak el nyomtalanul!

Szólani kívánok valamit az egyetemek *önkormányzatáról*, autonómiájáról is. Akárhány egyetem, az annak idején neki juttatott földi javak révén anyagilag is teljesen független volt és az országon belül úgy élt, mint egy független köztársaság, amely maga választotta meg vezetőjét, tanárait és természetesen hallgatóit is. Az önkormányzataból folyik tehát a *hallgatók záros számának* (numerus clausus) *megállapítási joga*. Ezt a jogot sokan el akarják vitatni az egyetemtől, de elfelejtik, hogy még a demokrácia állítólagos hazájában, Amerikában is az egyetemek természetesen annyi hallgatót vesznek fel, amennyit akarnak s ezeket azok közül választják ki,

akiket erre érdemesnek tartanak. — Önálló vagyona a magyar egyetemek közül csak a budapestinek van, de ez sem fedezi a kiadásokat; a többi egyetemre pedig az állam még inkább ráfizet, mert fönntartásukról majdnem tisztán ő gondoskodik. Sajnos, nálunk nem fejlődött ki általánosan az, ami megvolt itt Debrecenben a kollégiumban, vagy Angliában és Amerikában az egyetemekkel kapcsolatban, hogy t. i. minden vagyosabb ember végrendeletileg is hagyományozott valamit a főiskolákra. — Abból a száraz tényből, hogy a kiadás vagy ötszörösen haladja meg az egyetem bevételeit és tízszeresen a befizetett tandíjak összegét, egy nagy erkölcsi kötelezettség származik a hallgatókra nézve: Joggal várhatja az állam, hogy a végzett egyetemi hallgató jövődő pályáján ne tisztán önzően egocentrikus érdekeket szolgáljon, hanem áldozzon a közért. Magasabb kiképzésben egy nemzet sem tudja összes tagjait részesíteni s ezért azon keveseknek, akiket kiválasztottak és kitüntettek azzal, hogy az egyetemre fölvevették, kötelességük a nemzeti érdekek előmozdítása. Mindenki vegye tudomásul, akit illet, hogy az egyetemi hallgatók kiválasztása nem történhetik egyoldalúan, úgy, ahogy azt egyesek szeretnék. Magától értetődő természetes joga minden nemzetnek, hogy intelligentiáját, amely a jövőben vezetésére hivatott, saját magából válassza és képezze ki és nem idegenekből, vagy olyan fajokból, amelyek irányában ellenséges érzületet táplálnak. — Ez a *zárt-számú hallgatóságnak* (numerus clausus) *erkölcsi alapja*.

Az *egyetemek célját* hármas alakban kell megjelölnünk, t. i. a tanítás, nevelés és tudomány művelésében. A középkori egyetem, mint ahogy az előttem szóló ékes szavaiból hallhatták, e célok közül legfeljebb csak az első kettőt teljesítette. A *tanítás* a középkori egyetemeken nem volt szakképzés, hanem általános műveltséget adott az arra vágyakozóknak, ezért nem volt okvetlenül szükség megfelelő előképzettségre. Az akkori egyetem inkább a mai gimnáziumnak felelt meg. A középkori műveltség előfeltételként való megszabása tette lehetővé, hogy a mai egyetem már sajnos, kevésbé törekszik az általános műveltség, hanem inkább a szakképzés elérésére. A mostoha viszonyok miatt ma már a hallgatóság körében alig akadnak olyan idealisták, akik az egyetemre nem a diploma, vagy kenyérkereset céljából jönnek, hanem, hogy műveltségüket, tudományukat kiterjesszék. A középkori egyetem csak tanított és pedig az egész tudományt. Működése tehát alig volt más, mint reprodukció. Az akkori felfogásnak megfelelően ugyanis a tudományt teljesen befejezett épületnek tekintették és a tekintély elvén évszázadokig Aristoteles, vagy Galenus dogmává erősödött tanait hirdették anélkül, hogy megengedték, vagy eltűrték volna e tanok kritikáját.

Manapság teljesen háttérbe szorult a legtöbb egyetemen a *nevelés* is és csak a konzervatív Angliában maradt meg a

college-rendszerben. Ezekben az ifjúság önmagát kormányozza és így már korán megtanulja az önállóságot és önfegyelmet, ami nemcsak a rend megtartásában, hanem mások jogainak tiszteletben tartásában áll. Anglia rég rájött arra, hogy a legnagyobb érték, amelyet az iskoláztatás az ifjúságnak nyújthat, nem is annyira a sokoldalú tudás, mint inkább a szilárd jellem. A tudást még esetleg később, felnőtt korban is lehet pótolni, de a jellem kialakítása csak a gyermek és ifjúkorban történhetik meg. *John Llewellyn* magyarbarát angol képviselő mondta bizalmas körben azt, hogy az angol egyetemek főcélja nem a szakképzés, hanem a nevelés, mert a szakképzés önáluk az egyetem elhagyása után történik meg. Ezt a luxust azonban csak egy gazdag nép engedheti meg magának. Mi sajnos, kénytelenek vagyunk az egyetemen szakképzést adni s a jellemfejlesztésre csak kis súlyt helyezhetünk. Ezt hívatottak pótolni a cserkészlet, bajtársi egyesületek, sportok, kötelező testnevelés s főleg a katonaság. Ezeknek az intézményeknek kell megtanítani még magasabbrendű ifjúságunkat is a középiskola helyett fegyelemre és kötelességtudásra, mert nekünk is, ha megakarunk állni a helyünkön, erős, egészséges, jellem-szilárd ifjúságra van szükségünk!

Az egyetemeknek harmadik fontos célja a *tudomány művelése*, amely nem a megszerzett ismeretek elsajátításából áll, hanem ismereteink kiterjesztéséből. A középkorban lehetséges volt, hogy egy ember úgyszólván a tudomány egész tárházát birtokába vegye. Azóta azonban a tudomány olyan mértékben bővült, hogy a polychistorok kivesztek és ma már nincs olyan ember, aki csak egy tudományszakot, pl. a természettudományok, vagy az orvostudományok összességét egyaránt jól ismerné. A tudomány művelése alatt ma nem reprodukciót, hanem inventiót értünk. A tudomány végtelen mezején újabb és újabb területek felkutatása feladata a tudósoknak, egyetemi tanároknak egyaránt. Az igazán jó egyetemi tanár nem az, aki csak jól tanít, hanem aki ezenfelül önálló kutatásai révén szakmáját előbbre viszi. A tudományos *kutatásnak* ez az előtérbe helyezése tette szükségessé azokat az intézményeket, amelyek nem foglalkoznak a tanítással, de még csak szakképzéssel sem, hanem tisztán egy tudományág művelésével. Ilyennemű intézeteket leginkább Amerikában találhatunk, egy van azonban már nálunk is, t. i. a tihanyi biológiai intézet.

Az egyetem kapuin azonban egy újabb irány és kíváncsian kopogtat és kér befogadást! A tudomány haladásának az üteme még a múlt században is olyan lassú volt, akár a természettudományok, akár az orvostudományok terén, hogy ha valaki az egyetemet jól elvégezte, akkor az egész életre szóló tudást szerzett magának, amely egy emberöltőig, tehát kb. 30 évig úgyszólván a tudományok akkori szintjén mozgott.

Ma azonban minden megváltozott. Minden halad, mozog, terjeszkedik, a természet- és az orvostudományok terén is 1—2 évtized alatt tankönyvek, eszközök, intézmények, elvek avulnak el, úgy hogy az élet elkerülhetetlenül megkívánja az újabb és újabb ismeretek megszerzését. Ez pedig csak az egyetemekről már kikerült szakembereknek *továbbképzése* által válik lehetővé. Nézetem szerint a továbbképzést is az egyetemeknek kell kezükbe venni és kezükben tartani.

Kedves egyetemi ifjúság! A mai forrongó és folyton változó, alakuló világban talán jobban, mint valaha szüksége van mindenkinek az *erkölcsi alapra*. Megfelelő erkölcsi alap nyújtása azonban nem a tudomány, vagy az egyetem feladata, hanem a vallásé. Ebben a tülekedő, rohanó világban, amelyben egymást váltják föl a legsúlyosabb és legtragikusabb események, minden józan ember egy szilárd pont után vágyódik, de ilyen fizikai értelemben vett szilárd pont, mint ahogyan azt már Archimedes megmondotta, nincs az egész világegyetemben. Abszolút nyugalmi pontot csak az erkölcsi világban ismerünk s ez nem más, mint a sziklaszilárd hit. Ezt akarja aláásni minden eszközzel az a sajnos, ma már világáramlatnak nevezhető terror, amelynek nyílt harca a keresztény erkölccsel szemben most folyik Spanyolországban. Ez a harc hozzánk is át fog csapni. Mi, akik azt hittük 1919-ben, hogy a bolsevizmust végleg elintéztük, rövidesen szembentaláljuk majd magunkat ezen sátáni erőkkal, amelyekkel szemben csak az a nemzet fogja megállni helyét, amelyik ősi erkölccseinek tiszta alapján áll!

